

FÁBIÁN ISTVÁN: ÍZLÉS ÉS IRODALOM

Egy nagyrész elfelejtett, jelentékeny irodalomtörténész emlékezetét ébreszti Tüskés Tibor, aki folytatva fontos leletmentő tevékenységét, alapos válogatásban idézi Fábíán István életművét. A tanulmányok írója tulajdonképpen az esszéírók csoportjának tagja volt, tevékenységének súlya és visszhangja nem mérhető Szerb Antaléhoz vagy Halász Gáboréhoz, ám ne feledjük, hogy ebben a generációban igazi, nagyhatású tudósok is jelen voltak, s Fábíán Istvánt fenntartás nélkül sorolhatjuk közéjük. „Önálló irodalomtörténeti eredményei nem a szintézisteremtésben, a korszakokat átölelő vizsgálódásokban vannak, hanem a részletkutatásban” — írja megvilágító utószavában Tüskés Tibor, s abban is igaza van, hogy Fábíán István írásait elsősorban megbízhatóság és alaposág jellemzi. Ha jól belegondolunk, az esszéírók, Szerb Antal kivételével, nem teremtettek szintézist, de számtalan írásukkal gazdagították a kor irodalmi tudatát, s egyiküket-másikat bizvást nevezhetjük felfedezőnek, hisz a korszak világirodalmának bemutatásával kiteljesítették koruk hazai irodalomszemléletét. (Gondoljunk például Eckhardt Sándor, Gyergyai Albert és Keresztury Dezső tevékenységére.) Fábíán István is a francia kultúra hírhözója volt, emellett azonban a magyar irodalom jó néhány fontos alkotójáról és irodalmi kifejezésformájáról írt. Tüskés Tibor három ciklusba sorolta az tanulmányokat: *Irodalmunk kezdetei* címmel két-két írás olvasható a széphistóriákról és Balassiról, a *Kódexirodalmunk és a misztika* pedig azt bizonyítja, hogy Fábíán István mennyire egyéni megfigyelései alapján volt képes aránylag ismert irodalmi jelenségeket vizsgálni. Berzsenyiről négy tanulmány ad képet, kivételesen érdekes a *Berzsenyi-hagyomány*. Rendkívül gondosan és alaposan járta körül Fábíán István az adoma szerepét a prózában. A mára majdnem elfeledett Vas Gerebenről írtakat bizvást minősíthetjük felfedezésnek, hisz egyike azoknak az íróknak, akik fokozatosan veszítettek népszerűségükből, majd kihullottak a köztudatból. Hogy valaha is visszakerülnek-e oda, nagy kérdés. Nehézkesen fogalmazott, küzdött anyagával, ám — és ezt Fábíán István elemzése bizonyítja — fejlődéstörténeti helye is vitathatatlan.

Mi különböztette meg Fábíán Istvánt nemzedéke többi tagjától? Mindenekelőtt talán valami

megmagyarázhatatlan szorongó öngazolás, pedig felkészültsége és anyagismerete vitathatatlan, érezni, hogy kijárta Horváth János iskoláját. Mesterét követte abban is, hogy legszívesebben a mérsékelt konzervatív szellemű Magyar Szemlének adta írásait, de jelen volt a Napkeletben is. (A Magyar Szemle egyike volt a legfontosabb folyóiratoknak, alapos feldolgozása — sajnos — még várat magára.) Tanulmányai és kritikai maradandó meglátásokat tartalmaznak, hálásak lehetünk Tüskés Tibornak, hogy közre adott belőlük néhányat, s utószava is felkelti azt az igényt, hogy Fábíán Istvántól további írásokat ismerhessünk meg. (*Pannónia Könyvek*, Pécs)

RÓNAY LÁSZLÓ

PUSKELY MÁRIA: A KERESZTÉNY SZERZETESSÉG TÖRTÉNETI FOGALOMTÁRA

A keresztény Európa szellemi gyökerei (Kairoosz, 2004) hatalmas, szentekről szóló lexikona után most a történész Puskely Mária nővér egy elfelejtett, pontosabban elhanyagolt terület szótárát állította össze. A marxizmustól áthatott társadalomban éppen úgy, akár a jóléti fogyasztói társadalomban sem akarnak tudomást szerezni az emberek arról az életformáról, amely pedig egyidős az egyházzal, a radikális Krisztus-követés eszménye, s annyiféle módon és formában kísérte és kíséri ma is az emberiség életét szolgálatával, imádságával, életáldozatával. A szerzetesség teljes valóságába, nyelvezetébe, kultúrájába, építészetébe, imádságába, liturgiájába, szolgálataiba enged nemcsak bepillantást, de komoly tájékozódást ez az enciklopédia. Általa megnyílnak ősi és újabb kolostorok, szerzetesi közösségek bezárt kapui, hogy megismerhesse az olvasó, a kutató, az érdeklődő, de a beavatott, bennük tagként élő szerzetes is a keleti és a nyugati szerzetesség gyökereit, tanításait, életformáit.

A vasok kötet mintegy nyolcszáz szócikke a korai századoktól kezdve a mai napig feldolgozza a remeték, anachóréták, vezeklők, vándorok, aszkéták, szerzetesek, nővérek, apácák életét, spiritualitását, szellemi és fizikai munkáját Indiától Konstantinápolyig, Galliától a Nílus vidékéig, az Ibériai félszigettől a kis-ázsiai tartományokig. A könnyen áttekinthető anyag közel ezer klasszikus szövegillusztrációval gazdag, négyszáz fekete-fehér és színes kép díszíti,

néhány 18. századi térkép és kották. Az egyes szócikkek a fogalom rövid meghatározását, történeti alakulását, jogi összefüggéseit tartalmazzák. Az utalások tágabb körbe állítják, az elméleti részt kísérő szövegillusztrációk a nyugati és a keleti egyházi törvénykönyv, zsinati dokumentumok és pápai megnyilatkozások részleteit illesztik a tárgyalat fogalmak mellé. Itt van a Magyarországon egykor és ma működő szerzetesintézmények felsorolása is. A részletes bibliográfiát követően pedig Szent Pachom *Regulájának* magyar fordítása is e kötetben található.

A szerzőnek már volt hasonló műve, amely a rendszerváltás idején a megszentelt élet 99 intézményét mutatta be *Szerzetesek* címmel (Zrínyi Nyomda Kiadója, 1990). A szerzetesi közösségekbe jelentkező fiataloktól tudjuk, nem egynek ez a könyv tisztázta a hivatását, adott utolsó lökést ahhoz, hogy tényleg jelentkezzenek egy-egy közösségbe, és kérjék a felvételüket különböző rendekbe. Ha annak idején ez a kis könyvecske ekkora küldetést töltött be, mennyivel nagyobb a hivatása ennek a hatalmas lexikonnak! Találjon benne új és értékes anyagot az egyetemes kultúra, a szellemtörténet és a lelkiégtörténet kutatója, a szerzetességgel foglalkozó valamennyi érdekelt, de különösképpen is tallózgassa haszonnal az, aki maga is hangot hallott, elhivatást érez, netán közösséget keres, vagy megtalálta rendjének hagyományait, kincstárában akar búvárokodni. (*Kairosz Kiadó, Budapest, 2006*)

PÁKOZDI ISTVÁN

ROLAND FRÖHLICH: EGYHÁZTÖRTÉNET ÉVSZÁMOKBAN

Hiánypótló munkát vehetnek kezükbe az egyháztörténettel foglalkozó szakemberek, teológus- és történészhallgatók, valamint az egyház története iránt érdeklődő olvasóközönség, ugyanis a JEL kiadó gondozásában 2007 elején napvilágot látott az *Egyháztörténet évszámokban* című munka. Az eredetileg német nyelven publikált kézikönyvet Roland Fröhlich állította össze, amely 2005-ben jelent meg Freiburg im Breisgau-ban, és Kovács Gábor ültette át magyar nyelvre. A kötet szaklektora Gárdonyi Máté volt, aki a lektorálás mellett a magyar egyháztörténeti részekkel egészítette ki az egyes fejezeteket.

A könyv felépítése, szerkezete jól áttekinthető, amely egy kézikönyv esetében alapvető szempont. 21 fejezetben tartalmazza az egyház történetének alapvető, évszámokhoz köthető eseményeit, évszázadonkénti bontásban. A 9. fejezetig az egyes tartalmi egységek két részből

állnak: A/ *Egyház és társadalom/állam*; B/ *Az egyház belső élete*. A 10. fejezettől kezdve a harmadik egység (C/ *Magyar egyháztörténet*) tartalmazza a magyar egyház történetének legfontosabb eseményeit. Nagyon hasznos, hogy a jelentős személyiségek (egyházatyák, rendalapítók, jelesebb egyházfők, teológusok) alapvető életrajzi adatait, pályafutásuk főbb állomásait, főbb műveik címét is megtaláljuk a kötetben (például Órigenész, Toursi Szent Márton, Canterburyi Szent Anzelm, Kempis Tamás, Luis de Molinas, John Henry Newman, Teréz anya stb.). A 21. század első néhány évének főbb eseményei is helyet kaptak az utolsó fejezetben. Így egyetemes egyháztörténeti vonatkozásban II. János Pál pápa halála, illetve Joseph Ratzinger pápává választása, míg a magyar egyházhoz kapcsolódó történések közül a magyar és szlovák püspöki kar által 2006-ban kiadott közös nyilatkozat (*Megbocsátunk és bocsánatot kérünk*) a záró dátumok.

A használatot elősegítendő valamennyi pápa neve és pontifikátusának ideje egy önálló csoportosításban is fellelhető a könyvben, valamint a 21 egyetemes zsinat (az egykori kiváló német egyháztörténész, Hubert Jedin beosztása alapján) évszámai és főbb határozatai is megtalálhatók a függelékben. Ugyancsak praktikusnak tartom az egyetemes és a magyar egyháztörténet további tanulmányozásához használható kézikönyvek, monográfiák felsorolását.

A kötetet mindenképpen haszonnal forgathatják a vizsgára készülő diákok, előadásra készülő tanárok, és a pusztán újabb ismeretszerzésre vágyó „civiliek” egyaránt. Végül köszönet illeti a JEL kiadót, hogy az utóbbi időszakban több színvonalas munka (például Gárdonyi Máté: *Bevezetés a Katolikus Egyház történetébe*. 2006; *Egyháztörténeti Lexikon* 1. (A–Gy), 2006) megjelentetésével járul hozzá az egyháztörténet alaposabb megismeréséhez, elsajátításához, műveléséhez. (JEL, Budapest, 2007)

FEDELES TAMÁS

MÉSZÁROS ISTVÁN: PRÍMÁSOK, PÁRTOK, POLITIKUSOK 1944–1945

Mészáros István dokumentumköteje a Magyar Katolikus Egyház tragikus és viharos két esztendejéhez szolgált adalékokat. A korabeli — többnyire kiadatlan és a kutatók számára is jobbára hozzáférhetetlen — dokumentumok felhasználásával szinte elvonnak válnak előttünk a két, egymástól teljesen eltérő világ mindennapjai. Míg az 1944-es esztendőbe belesűrűsödik a múlt, a Horthy-korszak ideje, addig